

การจัดการของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาท่ามกลาง ความหลากหลายทางศาสนาของประเทศมาเลเซีย ชัยวัฒน์ มีสีฐาน*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

The State's Management of Religious Hate Speech in the Context of Religious Diversity in Malaysia

Chaiwat Meesanthan *

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 30 September 2022

Revised 14 November 2022

Accepted 17 November 2022

คำสำคัญ

การจัดการของรัฐ

ปัญหาประทุษวาจาทางศาสนา

ความหลากหลายทางศาสนา

ประเทศมาเลเซีย

* Corresponding author

E-mail address:

chaiwat.m@arts.tu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาท่ามกลางความหลากหลายทางศาสนาของประเทศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการสัมภาษณ์และศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับปฐมภูมิ และข้อมูลในระดับทุติยภูมิ ผลการวิจัย พบว่า 1) เสรีภาพทางศาสนาในมาเลเซียมิได้เป็นไปตามหลักการสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกที่ถือเป็นจริยธรรมสากล อันเนื่องจากระบบกฎหมายและโครงสร้างอำนาจของรัฐที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของศาสนาประจำชาติ ในขณะที่กฎหมายและองค์กรรัฐที่บังคับใช้กฎหมายในการควบคุมการเผยแพร่ศาสนา เป็นระบบกฎหมายคู่ขนาน และมีกลไกรัฐหรือองค์กรที่ออกและบังคับใช้กฎหมายที่สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างศาสนิกชน 2) การนำแนวทางการควบคุมประทุษวาจาตามแบบของประเทศมาเลเซียมาใช้กับสังคมมุสลิมในประเทศไทย มีปัญหาในเชิงมโนทัศน์ คือ เป็นการใช้อำนาจที่ขัดกับหลักเสรีภาพและละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีปัญหาในเชิงปฏิบัติ คือ โครงสร้างกฎหมาย องค์กรที่เป็นกลไกของรัฐ โครงสร้างประชากรของมุสลิมในประเทศไทย ไม่รองรับต่อการใช้ระเบียบกฎหมายแบบมาเลเซีย 3) ในการแก้ปัญหาประทุษวาจาข้ามชุมชนทางศาสนา จำเป็นต้องใช้ระบบจริยธรรมสากลที่ยึดถือกลไกสิทธิเป็นบรรทัดฐานร่วมกัน

Keywords:

State Management,
Religious Hate Speech,
Religious Diversity,
Malaysia

Abstract

The present research project on the state's management of religious hate speech in the context of religious diversity in Malaysia is a qualitative research project in which interviews and documentary research comprise the primary and secondary sources of data collection. The results are as follows: 1) The situations of freedom of religion in Malaysia do not correspond to the principles of freedom of expression that are considered universal ethical standards. That is due to the country's dualistic legal and bureaucratic structures which emphasize the stability of Islam as the official religion of the nation. Precisely, the laws and state agencies that govern and restrict religious practices and propagation discriminate against the adherents of other religions. 2) Given Malaysia's approach of hate speech restriction by laws, any proposal to apply similar restrictive measures to Muslim communities in Thailand seems to be conceptually and practically problematic. On one hand, it is the imposition of measures that are contradictory to the principles of religious freedom and discriminatory against the religious minorities. On the other hand, the legal and bureaucratic structures of Thailand are not fit for such imposition. 3) In the efforts to prevent and restrict interreligious hate speech, this research has concluded to propose that universal principles of rights and liberty should be the common platform where all parties play on equal terms.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ในสังคมเสรีประชาธิปไตย การนับถือศาสนาและการเผยแพร่ความเชื่อเป็นสิทธิเสรีภาพ (liberty right) ที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งรัฐต้องรับรองและให้ความคุ้มครองผ่านการใช้กฎหมายและกลไกอื่นๆ ของรัฐ ทั้งนี้ ในสังคมที่มีความหลากหลายในการนับถือศาสนาต่างๆ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาของกลุ่มศาสนิกชนที่มีหลายกลุ่มทำให้ต้องมีกติกาหรือกลไกการควบคุมเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมและป้องกันไม่ให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพของบุคคลหนึ่งไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นภารกิจของรัฐที่ต้องดำเนินการคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพและควบคุมกติกาให้สังคมทั้งหมดอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสันติ

อย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมการเผยแพร่ศาสนาที่มีการพาดพิงไปถึงความเชื่อหรือศาสนาของผู้อื่นในทางดูหมิ่นเหยียดหยามสามารถพบเห็นได้อย่างมากมาย การจบบ้างล่วงเกินในทางศาสนาทำให้เกิดการตอบโต้อย่างรุนแรงทั้งต่อตัวผู้พูดเองและมักจะมีการเหมารวม (stereotype) ไปถึงศาสนาและคนอื่นๆ ที่นับถือศาสนาเดียวกันกับผู้พูด เทคโนโลยีสื่อสังคมยิ่งทำให้การใช้ประทุษวาจา (hate speech) ตอบโต้กันไปมาขยายวงไปได้รวดเร็วอย่างน่ากลัวนำไปสู่การคุกคามสิทธิเสรีภาพในการนับถือและเผยแพร่ศาสนาของผู้อื่นที่เป็นไปโดยสันติ ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งดังกล่าวจะค่อย ๆ ปมเพาะความเกลียดชังระหว่างกลุ่มคนที่นับถือศาสนาต่างกันในสังคมอันจะส่งผลร้ายต่อความเป็นหนึ่งเดียวของคนในสังคมและอาจขยายตัวไปถึงปัญหาความมั่นคงของรัฐชาติในอนาคตได้

Woolf and Hulsizer (2004) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเกลียดชังภายในศาสนา (intra-religious hate) / ความเกลียดชังระหว่างศาสนา (inter-religious hate) กับความรุนแรงต่อมวลชน (mass violence) ว่า การใช้ภาพเหมารวมที่เป็นลักษณะร่วมของกลุ่มบุคคลเป็นเป้าหมายของการโจมตีและสร้างความเกลียดชัง ทั้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของศาสนิกและระหว่างชุมชนของศาสนิก เป็นผลให้เกิดแนวโน้มการใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นอย่างเหมารวม กล่าวคือ ผู้กระทำไม่ได้มีความแค้นเคืองและใช้ความรุนแรงแบบมุ่งเป้าหมายต่อเหยื่อเป็นการส่วนตัว เพียงแค่เห็นว่าเหยื่อมีลักษณะทางอัตลักษณ์ที่เป็นเป้าหมายความเกลียดชังเท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นความรุนแรงที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง

ประเด็นปัญหาที่น่ากังวล คือ การใช้ประทุษวาจาโดยมุ่งเป้าความเกลียดชังที่ภาพเหมารวมในทางศาสนาหรืออัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มบุคคล สิ่งนี้เป็นผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์จากการเผยแพร่คำสอนทางศาสนาหรืออาจจะเกิดในสถานะเครื่องมือของการเผยแพร่ศาสนาเองก็เป็นได้ กล่าวคือ ประทุษวาจาอาจเป็นผลลัพธ์ของการเผยแพร่ศาสนาที่เกิดขึ้นกับผู้รับฟังการเผยแพร่คำสอนบางอย่างจากผู้เผยแพร่แล้วนำไปสู่การตีความที่แสดงออกถึงความเกลียดชังต่อภาพเหมารวมของกลุ่มศาสนิกอื่น ในขณะที่เดียวกัน ประทุษวาจาก็อาจเป็นเครื่องมือที่ผู้เผยแพร่ศาสนาเอง

นำมาใช้เพื่อดึงดูดมวลชนให้สนใจก็อาจเป็นไปได้เช่นกัน ทั้งหมดนั้นก็ยังมีแรงจูงใจทางศาสนา เกี่ยวข้องอยู่เสมอและอ้างเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาที่อยู่ในบริบทของสังคมเสรี ประชาธิปไตย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจัดการกับปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาสามารถทำได้ 2 แนวทาง คือ 1) ควบคุมประทุษวาจา หรือ 2) ควบคุมการเผยแพร่ศาสนา ในที่นี้ เราจะพิจารณา ลักษณะในภาพรวมของทั้ง 2 แนวทางนี้เพื่อให้สะดวกต่อการกำหนดแนวทางการวิจัยในงานวิจัยนี้

1.1 การควบคุมประทุษวาจาทางศาสนา (religious hate speech)

แนวทางนี้หมายถึงการมุ่งเน้นให้รัฐจัดการกับการใช้ประทุษวาจาเมื่อเป็นที่ประจักษ์ชัด ว่ามีการกระทำที่อยู่ขอบข่ายความผิดเช่นนั้นเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งเป็นการจัดการต่อผู้กระทำความผิด ตามแนวทางของกฎหมาย

จากการทบทวนงานวิจัย พบว่า งานเขียนทางวิชาการในประเด็นศาสนากับประทุษวาจา นั้นส่วนใหญ่จะมาจากมุมมองทางนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ที่ถกเถียงในเชิงบรรทัดฐานต่อการใช้ กฎหมายควบคุมการใช้ประทุษวาจา (เช่น Maussen & Grillo, 2014; Temperman, 2011) แม้ว่าจะมีนักวิชาการบางส่วนที่พยายามเสนอทางเลือกอื่น เช่น ให้ใช้กลไกของระบบนิเวศวิทยา แห่งสิทธิเป็นเครื่องมือทางเลือกในการควบคุมประทุษวาจาแต่ก็นับได้ว่ามีจำนวนจำกัดและยังไม่ชัดเจนมากนักในทางปฏิบัติ เช่น ความพยายามของ Malik (2011) และ Mårtensson (2014) ทั้งนี้ Maussen and Grillo (2014, p. 187) ได้วิจารณ์ข้อเสนอให้ควบคุมประทุษวาจาว่า “เป็นเรื่องที่พูดง่ายกว่าทำ” เพราะในสถานการณ์จริงนั้น มีผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้ภาพตัวแทน วาทกรรม หรือเรื่องเล่า เพื่อแฝงการควบคุมการให้ความหมายทางสังคมอยู่อย่างซับซ้อน การควบคุม การใช้ประทุษวาจาในทางศาสนาจึงเป็นการทำงานที่ผลลัพธ์ปลายทางซึ่งยังต้องมีการถกเถียงกัน ในทางวิชาการและทางปฏิบัติอีกมาก

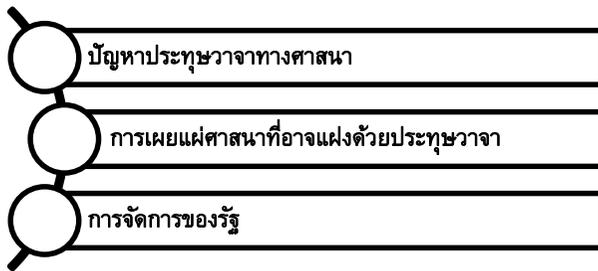
ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้เห็นว่าควรลองหันเหไปกำหนดฐานคิดการควบคุมประทุษวาจา ไว้ที่การทำงานที่ต้นทาง คือ ศึกษาการเผยแพร่ศาสนาที่เชื่อมโยงมาถึงการใช้ประทุษวาจา ในฐานะ ที่การเผยแพร่ศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งของการดูหมิ่นเหยียดหยามแบบเหมารวมในทางศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม ทั้งนี้ การทำงานวิจัยตามโจทย์ข้างต้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยการยอมรับความคิด บางอย่างไว้ก่อน (presumption) ว่าถ้าการจัดการของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนามีประสิทธิภาพ จะลดปัญหาการใช้ประทุษวาจาที่มีเหตุจูงใจทางศาสนาได้

1.2 การจัดการของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนาในสังคมเสรีประชาธิปไตย

ในการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการของรัฐต่อกระบวนการเผยแพร่ศาสนาที่อาจส่งผลต่อการเกิดปัญหาประทุษวาจา เมื่อวิเคราะห์เบื้องต้นต่อประเด็นดังกล่าวพบว่า มีองค์ประกอบของ สิ่งที่เกี่ยวข้องตามความสัมพันธ์เชิงตรรกะอยู่จำนวนหนึ่ง ดังนี้

ภาพที่ 1

ลำดับทางตรรกะของการจัดการของรัฐต่อกระบวนการเผยแพร่ศาสนาที่อาจแฝงประทุษวาจา

จากการวิเคราะห์พื้นฐานของประเด็นการจัดการของรัฐต่อกระบวนการเผยแพร่ศาสนาที่อาจส่งผลต่อการเกิดปัญหาประทุษวาจา พบว่า มีองค์ประกอบที่อยู่ในกรอบการศึกษาอยู่ 3 อย่าง ตามคำสำคัญที่มีอยู่ในประเด็น ได้แก่

1. การจัดการของรัฐ หมายถึง สิ่งที่เป็นการแทรกแซงจากรัฐต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชน ในที่นี้หมายถึง การควบคุมหรือป้องกันปัญหาประทุษวาจาที่เกิดขึ้นใน/สืบเนื่องจากการเผยแพร่ศาสนา อันได้แก่ การจัดการภาครัฐที่เป็นนโยบายหรือกฎหมาย/ระเบียบ บังคับใช้ผ่านหน่วยงานที่ดูแลหน้าที่ต่าง ๆ เช่น การใช้กฎหมายควบคุมประทุษวาจาหมิ่นประมาท/เหยียดหยาม การกำหนดคุณสมบัติผู้เผยแพร่ศาสนา/การผลิตผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนา การกำหนดเนื้อหาคำสอนที่อนุญาต/ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ และการต่อต้านความเข้าใจที่ขัดต่อคำสอนกระแสหลัก ทั้งนี้ ในส่วนนี้ อาจรวมถึงการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำหน้าที่กำกับรัฐให้ทำหน้าที่ดังกล่าวด้วย

2. การเผยแพร่ศาสนาที่อาจแฝงด้วยประทุษวาจา หมายถึง สิ่งที่เป็นเป้าหมายของการแทรกแซงหรือการจัดการของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนา อันได้แก่ การทำงานเผยแพร่ศาสนาของภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งที่เป็นองค์กรแบบดั้งเดิม เช่น โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือการตั้งองค์กรแบบสมัยใหม่ในรูปแบบมูลนิธิ เครือข่าย สมาพันธ์ ฯลฯ รวมไปถึงการเกิดขึ้นของปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลในการเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่อสังคม ในแง่นี้ ควรต้องพิจารณาอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาที่เข้ามาจากภายนอกและเกิดการปะทะสังสรรค์กันด้วย

3. ปัญหาประทุษวาจาทางศาสนา หมายถึง การเผยแพร่ศาสนาที่อาจแฝงการใช้ประทุษวาจา ซึ่งการลดปัญหานี้ถือเป็นปลายทางของกระบวนการความคิดในการวิจัยที่มุ่งแสวงหาแนวทางควบคุมและแทรกแซงอย่างไม่ขัดต่อหลักการเสรีประชาธิปไตย

การขยายกรอบความคิดการควบคุมของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาทางศาสนา จากชุดความคิดเดิมที่เน้นให้รัฐใช้มาตรการเอาผิดต่อการใช้ประทุษวาจาโดยตรง มาเป็นการจัดการของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนาที่อาจแฝงการใช้ประทุษวาจาดังที่กล่าวมานั้น วางอยู่บนพื้นฐานของความคิดว่า ประทุษวาจาที่มีแรงจูงใจมาจากศาสนามีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเผยแพร่

ศาสนา และการเผยแพร่ศาสนาที่ปราศจากการควบคุมหรือแทรกแซงจะทำให้เกิดปัญหาการใช้
ประทุษวาจา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ข้อเสนอพื้นฐานของการวิจัยนี้ คือ ถ้าการจัดการของรัฐต่อ
การเผยแพร่ศาสนามีประสิทธิภาพจะลดปัญหาการใช้ประทุษวาจาทางศาสนาได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประเด็นปัญหาของการวิจัยนี้ คือ มุ่งตอบคำถามว่าการใช้ประทุษวาจาทางศาสนา
สัมพันธ์กับการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในประเทศมาเลเซียอย่างไร ถูกจัดการและควบคุมโดย
ภาครัฐอย่างไร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาในประเทศมาเลเซีย
2. เพื่อศึกษาการเผยแพร่ศาสนาอันนำไปสู่ปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาในประเทศ
มาเลเซีย
3. เพื่อสังเคราะห์ขึ้นเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการการเผยแพร่ศาสนา
ที่อาจนำไปสู่ประทุษวาจาทางศาสนาในสังคมไทยและเสนอแนะแนวทางในการสนับสนุนด้าน
การศึกษาเพื่อผลิตผู้เผยแพร่ศาสนาในที่สาธารณะ

3. แนวทางการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนการทำงานหลายชั้น ดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมาอภิปรายเพื่อวางกรอบ
การดำเนินงานวิจัยและกรอบการวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการปรับใช้
ในประเทศไทย ยกตัวอย่างเช่น

- 1.1 ประเด็นที่เป็นฐานคิดในทางทฤษฎี เช่น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการ
ของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนากับปัญหาการใช้ประทุษวาจาและการเหยียดหยามแบบเหมารวม
ในทางศาสนา

- 1.2 ประเด็นที่เฉพาะกรณีประเทศมาเลเซีย เช่น เรื่องสถานการณ์ของปัญหาการใช้
ประทุษวาจาและการเหยียดหยามแบบเหมารวมในทางศาสนาในประเทศมาเลเซีย (คำถามนี้
เน้นหาคำตอบเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การจัดการของรัฐต่อการเผยแพร่ศาสนาและการเผยแพร่ศาสนา
ของกลุ่มต่างๆ) เรื่องทำที่ของรัฐต่อศาสนาต่างๆ ความหลากหลายทางศาสนาและความกลมกลืน
ทางศาสนา (คำถามนี้เป็นฐานของการเชื่อมโยงไปสู่การปรับใช้บทเรียนจากมาเลเซียต่อกรณี
ของประเทศไทย) เป็นต้น

2. การวิจัยภาคสนาม ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 และ 2 คือ ศึกษาการจัดการของรัฐ
ต่อปัญหาประทุษวาจาที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ศาสนาและการทำงานเผยแพร่ศาสนาของกลุ่ม

ต่าง ๆ จะทำไปพร้อมกันด้วยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการของรัฐในองค์กรต่าง ๆ เช่น JAKIM, PERKIM, YADIM และ IKIM กลุ่มที่ขับเคลื่อนวาระการทำงานเชิงศาสนาผ่าน การเมืองหรือพรรคการเมืองต่าง ๆ เช่น UMNO และ PAS นักทำงานในองค์กรเผยแผ่ศาสนา ที่เป็นเอกชน (Islamic non-governmental organizations : INGOs) เช่น ABIM, JIM และ MACMA ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในองค์กรภาคประชาสังคมที่กำกับตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและมุ่งประโยชน์สาธารณะ เช่น สื่อมวลชนต่าง ๆ

3. การวิเคราะห์บทเรียนจากมาเลเซียเพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เกี่ยวกับการจัดการการเผยแผ่ศาสนาที่อาจนำไปสู่ประทุษวาทาในสังคมไทยเสนอแนะแนวทาง ในการสนับสนุนการศึกษาเพื่อจะมาเป็นผู้เผยแผ่ศาสนาในที่สาธารณะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อ 3 จะทำด้วยการอภิปรายกลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) โดยเชิญนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทย (จำนวน 12 คน) มาร่วมกันรับฟังบทเรียนจากมาเลเซียและอภิปราย ให้ความเห็นต่อการปรับใช้กับบริบทของสังคมไทย

4. กรอบความคิดการวิจัย

จากแนวคิดหลักของการวิจัยที่สนใจประเทศมาเลเซียในฐานะที่มีการจัดการของรัฐต่อ การเผยแผ่ศาสนา โดยมุ่งหวังว่าการศึกษากิจการดังกล่าวจะสามารถนำมาเป็นประโยชน์ ต่อการป้องกันและควบคุมปัญหาประทุษวาทาที่เกิดขึ้นใหม่และสืบเนื่องจากการเผยแผ่ศาสนา ในประเทศไทยได้ กรอบความคิดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจึงมีรูปแบบของการศึกษา การแทรกแซงของรัฐต่อการใช้ประทุษวาทาที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ศาสนาของกลุ่มต่าง ๆ ที่อ้างสิทธิเสรีภาพของตน ควบคู่ไปกับการศึกษาแนวทางการเผยแผ่ศาสนาของกลุ่มต่าง ๆ ในทางปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นเกี่ยวกับประเด็นการจัดการ การเผยแผ่ศาสนาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการใช้เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาให้อยู่ใน หลักการเคารพสิทธิของบุคคลและความหลากหลายของสังคม พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความซับซ้อนของประเด็นนี้บางประการ ได้แก่

1. การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา กล่าวคือ ในประเทศตะวันตก การเผยแผ่ ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการใช้เสรีภาพทางศาสนาที่รัฐคุ้มครองและเข้าไปยุ่งเกี่ยวน้อยที่สุด ตามหลักการรัฐที่เป็นเซคิวลาร์ รัฐที่ยึดแนวเสรีนิยมจัดจะไม่เข้าไปจำกัดควบคุมในรูปแบบ กฎหมายหรือเข้าไปแทรกแซงแบบน้อยที่สุด (minimalist state intervention) แต่ปล่อยให้ กำกับกันเองผ่านกลไกแห่งสิทธิ เช่น กรณีมุสลิมในนอร์เวย์ แต่รัฐที่ยึดแนวทางเสรีนิยมแบบ ริพับลิกันอาจจะใช้กฎหมายควบคุมเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้อื่น (ดูเพิ่มเติม Malik, 2011) อย่างไรก็ดี สำหรับประเทศในเอเชียก็มีความลึกลับในประเด็นนี้ เพราะความสัมพันธ์

ระหว่างรัฐกับศาสนาบางศาสนาที่มีอยู่ในรัฐทำให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมีประเด็นที่ซับซ้อน เช่น รัฐเข้ามาจัดการเผยแผ่ศาสนาไปตามแนวคำสอนที่รัฐสนับสนุนอยู่ แนวคำสอนที่รัฐไม่ได้สนับสนุนอาจถูกเหมินเฉย คือไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวทั้งในทางควบคุมและในทางคุ้มครองเลย หรือรัฐอาจประกาศจำกัดสิทธิไม่ให้มีการเผยแผ่แนวคำสอนที่เป็นชายขอบหรือนอกกรีต (ดูเพิ่มเติม Feener, 2014)

2. บทบาทของภาคประชาสังคมในฐานะตัวแสดงของสังคมเสรีประชาธิปไตย กล่าวคือ ตามกรอบคิดสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ องค์กรภาคประชาสังคมเป็นการรวมกลุ่มของคนเพื่อทำงานโดยมุ่งประโยชน์สาธารณะ ซึ่งจะช่วยอุดช่องว่างของการทำงานภาครัฐที่มีปัญหาบางอย่าง โดยที่หัวใจสำคัญของการทำงานภาคประชาสังคมคือการปกป้องประโยชน์สาธารณะ (common good/public interest) ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิของพลเมืองและควบคุมการกระทำ ความผิดฐานละเมิดสิทธิต่าง ๆ จึงต้องอยู่ในวาระการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมที่เป็นไป โดยหลากหลายวิธี เช่น กำกับการทำงานของรัฐให้เกิดความโปร่งใสในกระบวนการต่าง ๆ ถ่ายทอดมุมมองของประชาชนเพื่อการตัดสินใจภาครัฐ ผลักดันนโยบายสาธารณะ เสริมสร้างความ เป็นเครือข่ายพลเมือง เป็นต้น ทว่า ปัญหาทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนาประชาธิปไตย คือ ภาคประชาสังคมอ่อนแอในการกำกับการทำงานของรัฐ และมีวาระการทำงานเฉพาะที่ไม่ใช่ เพื่อประโยชน์สาธารณะ (ดู Morrell, 2012) ดังนั้น สืบเนื่องจากความซับซ้อนในประเด็น ก่อนหน้านี้เกี่ยวกับนโยบายพื้นฐานของรัฐต่อศาสนา ทำให้อาจมีความซับซ้อนในการกำหนด ประเด็นที่เป็นประโยชน์สาธารณะของประชาชนด้วย เช่น ถ้ารัฐวางนโยบายเป็นกลางทาง ศาสนาโดยคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน และควบคุมการใช้สิทธิการแสดงออกทางศาสนาของ ประชาชนเพื่อมุ่งประโยชน์สาธารณะในการทำให้เกิดความกลมกลืนทางศาสนาในสังคม (religious harmony) ภาคประชาชนที่ทำงานโดยมุ่งประโยชน์เดียวกันก็ถือว่าเป็นภาคประชาสังคม ที่ทำงานเสริมความเข้มแข็งและอุดช่องว่างให้แก่วิธีที่มุ่งให้ความคุ้มครองอย่างครอบคลุม (inclusive protection) แต่ถ้าหากว่ารัฐมีนโยบายในการเผยแผ่ศาสนาซึ่งแน่นอนว่าจะจำกัด เฉพาะบางแนวคำสอนเท่านั้นที่รัฐให้การรับรองและสนับสนุน ภาคประชาสังคมที่ทำงานเผยแผ่ ศาสนาตามแนวคำสอนที่รัฐรับรองในนโยบายของรัฐจะได้รับความคุ้มครองพิเศษ ส่วนองค์กรที่ ทำงานเผยแผ่ศาสนาในแนวทางอื่นก็เป็นเพียงใช้สิทธิเสรีภาพในการทำงานอย่างมีเงื่อนไขเท่านั้น คำถามเรื่องประโยชน์สาธารณะจะหายไปจากการประเมินกรอบการทำงานของภาคประชาสังคม มีเพียงความเป็นไปได้ว่าตรงหรือขัดกับนโยบายของรัฐเท่านั้น เพราะต่างฝ่ายต่างมุ่งทำประโยชน์ ตามอุดมการณ์ของตนภายใต้หลักการสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ในกรณีนี้ ตัวอย่างของ ประเทศมาเลเซียจะทำให้เห็นความซับซ้อนในประการหลังนี้ได้ชัดเจน กล่าวคือ มาเลเซียได้รับการขนานนามว่าเป็น “ตลาดศาสนาที่ได้รับความคุ้มครอง” (protected religious market) เพราะมีทั้งองค์กรภาครัฐที่ทำงานเผยแผ่ศาสนาเป็นภารกิจหลัก เช่น Pertubahan Kebajikan

Islam Malaysia (PERKIM) หรือ Yayasan Dakwah Islamiah Malaysia (YADIM) และองค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทเข้มแข็งในด้านการเผยแผ่ศาสนา เช่น Pertubuhan Jamaah Islah Malaysia (JIM), The Malaysian Chinese Muslim Association (MACMA) และ เครือข่าย Himpun (ดูเพิ่มเติม Lemièrre, 2014)

ทั้งนี้ ด้วยการกำหนดประเทศมาเลเซียเป็นกรณีเป้าหมายของการวิจัย นั้นหมายความว่า ผู้วิจัยได้ยอมรับไว้ก่อน (presumption) ต่อความคิดที่ว่า 1) มาเลเซียมีการจัดการการเผยแผ่ศาสนาที่สามารถป้องกันหรือควบคุมปัญหาประทุษวาจาและการเหยียดหยามทางศาสนาแบบเหมารวมได้ และ 2) มาเลเซียเป็นรัฐที่มุ่งสร้างความกลมกลืนทางศาสนา (religious harmony) มากกว่าการอุดหนุนหรือเผยแผ่ศาสนา (religious proselytism) ซึ่งประเด็นที่เกิดจากความแตกต่างทางบริบทและเงื่อนไขสังคมที่กล่าวมาข้างต้นอาจทำให้ผู้วิจัยต้องเผชิญกับความซับซ้อนที่ท้าทาย หากมุ่งหวังให้การวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อการปรับใช้ในประเทศไทย กล่าวคือ แม้ว่ามาเลเซียเป็นประเทศที่มีสภาพสังคมของมุสลิมคล้ายการนำสังคมมุสลิมในประเทศไทยนำไปส่องดูด้วยแว่นขยาย เนื่องจากมีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมศาสนาสูง มีความเป็นเสรีประชาธิปไตย ในทางการปกครองและเป็นเซคิวลาร์ในทางกฎหมาย ทว่า มีหลายปัจจัยที่แทรกซ้อนขึ้นมาในการศึกษามาเลเซียและในการนำข้อพิจารณามาเทียบเคียงเพื่อการปฏิบัติในประเทศไทย คือ ความแตกต่างระหว่างไทยกับมาเลเซียในแง่ที่ศาสนาอิสลามในมาเลเซียเป็นศาสนาของคนกลุ่มใหญ่ ในขณะที่ศาสนาอิสลามในประเทศไทยเป็นศาสนาของคนกลุ่มน้อย นโยบายการปกป้องศาสนาอิสลามจากการถูกคุกคามจึงปรากฏในกฎหมายของมาเลเซียที่ห้ามการเผยแผ่ศาสนาอื่นให้แก่คนมุสลิม การห้ามมุสลิมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น การปราบปรามแนวคำสอนในศาสนาอิสลามที่ถือว่านอกกรีต ฯลฯ ประเด็นเหล่านี้ต้องได้รับการอภิปรายในขั้นตอนการทบทวนวรรณกรรม

5. ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้เน้นศึกษาการจัดการของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาที่เกิดขึ้นจากการเผยแผ่ศาสนาในประเทศมาเลเซีย ทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนาและภายในศาสนา โดยมุ่งศึกษาศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศ

6. ผลการศึกษา

ในการสรุปผลการศึกษาในแต่ละขั้นตอนที่เขียนในรายงานการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอสรุปเรียงไปตามลำดับการทำงานวิจัยและเขียนเป็นวรรคสั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่กระชับดังต่อไปนี้

6.1 ปัญหาการวิจัย

- ในประเทศไทยมีปัญหาการเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่ใช้ประทุษวาจา
- ประทุษวาจาเป็นสิ่งที่ขัดต่อจริยธรรมสากลและเป็นอันตรายต่อสังคมในระยะยาว
- เห็นว่าต้องมีกระบวนการแทรกแซงบางอย่างที่จะมาควบคุม
 - ต้องการเรียนรู้จากประสบการณ์ของมาเลเซียว่าทำอะไร ใช้ได้หรือไม่ และจะเหมาะสมกับบริบทประเทศไทยหรือไม่
- ประทุษวาจาที่มีแรงจูงใจมาจากศาสนา (religiously inspired hate speech) เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ศาสนาซึ่งได้รับการคุ้มครองตามหลักการสิทธิในการนับถือและแสดงออกทางศาสนา

6.2 ข้อควรระวัง

การมองเห็นศาสนาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของประเด็นวิจัยนี้ ทำให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย ได้แก่

- ในฐานะเป้าหมายของการใช้ประทุษวาจา
 - ศาสนาเป็นอัตลักษณ์ร่วมที่สามารถถูกใช้ในการสร้างความเกลียดชังได้ เช่น อิสลามโฝเบีย
 - คำสอนในศาสนาบางเรื่องถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าล้าหลังป่าเถื่อน นำมาสู่การระแวงสงสัยและเกิดทัศนคติเชิงลบต่อศาสนาและศาสนิกชน
- ในฐานะแรงจูงใจของการใช้ประทุษวาจา
 - ศาสนามีการเผยแพร่คำสอนที่อาจมีการใช้ประทุษวาจาเพื่อดึงดูด/รักษามวลชนผู้เลื่อมใส (ประเด็นนี้คือปัญหาการวิจัยของโครงการครั้งนี้)
 - ในฐานะเครื่องมือในการยับยั้งหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกป้องกันการใช้ประทุษวาจา
- นำเสนอคำสอนทางจริยธรรมที่ต่อต้านการใช้ประทุษวาจา
- องค์กรทางศาสนาใช้อำนาจในการควบคุมหรืออำนาจให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่ต่อต้านการใช้ประทุษวาจาในชุมชนทางศาสนา (นี่คือกรณีของมาเลเซีย)

6.3 วิเคราะห์ปัญหาเพื่อการวิจัย

กำหนดข้อสันนิษฐาน (presumption) ว่า

- 1) การเผยแพร่ศาสนาที่ปราศจากการควบคุมหรือแทรกแซงจะทำให้เกิดปัญหาการใช้ประทุษวาจา

- มาเลเซียมีมาตรการควบคุมทางกฎหมายต่อการเผยแพร่ศาสนาจึงคาดว่าจะมีผลบางประการต่อการใช้ประทุษวาจา
- 2) ประเทศมาเลเซีย เป็นต้นแบบของประเทศเสรีประชาธิปไตยที่มีมุสลิมเป็น คน ส่วนใหญ่ของประเทศและมีองค์กรทางศาสนาของรัฐที่มีบทบาทและอิทธิพล ในด้านต่าง ๆ อย่างมาก
 - เป็นตัวเลือกที่ดีในการศึกษาแนวทางการใช้อำนาจทางกฎหมายว่า เขาทำ อย่างไร ทำเพื่อเป้าหมายใด และใช้ได้หรือไม่ อีกทั้ง จะเหมาะสมกับบริบท ประเทศไทยหรือไม่

วิเคราะห์ตรรกะของโจทยวิจัยนี้ จำแนกองค์ประกอบพื้นฐานของสิ่งที่สนใจศึกษาได้ เป็น 3 ส่วน

- การกระทำ (ประทุษวาจาทางศาสนา)
- ปัจจัย (เหตุที่ทำให้เกิดประทุษวาจา คือ การเผยแพร่ศาสนา)
- การแทรกแซง (วิธีการควบคุมของรัฐ)

6.4 ข้อสรุปจากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ

- การใช้กฎหมายค่อนข้างมีปัญหา
- ใช้กลไกสิทธิ ไม่ค่อยเหมาะกับชุมชนทางศาสนา
- การสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการทำงานหรือข้อถกเถียงทาง วิชาการ (academic approaches/debates) ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของประทุษวาจา พบว่า มีการทำงานทางวิชาการของสาขาวิชาต่าง ๆ เกี่ยวข้องอยู่จำนวนหนึ่ง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
 - กลุ่มแขนงวิชาทางปรัชญา
 - กลุ่มสาขาวิชาเชิงพรรณนา
 - กลุ่มความรู้เชิงเทคนิควิธี
- ทั้ง 3 แบบกระจายกันทำงานศึกษาในแต่ละองค์ประกอบทั้ง 3 ของโจทยวิจัย ข้างต้น

ตารางต่อไปนี้จะแสดงการวิเคราะห์ประเด็นวิจัยแบบที่ใช้วิธีการจำแนกระหว่างเครื่องมือ ในการศึกษากับวัตถุในการศึกษาออกจากกัน เพื่อให้เห็นความเป็นไปได้ในการศึกษาและทำงาน ต่อโจทยวิจัยนี้

ตารางที่ 1

การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อวิจัย

องค์ประกอบ ของโจทย์วิจัย	กลุ่มแขนงวิชาทางปรัชญา	กลุ่มสาขาวิชาเชิงพรรณนา	กลุ่มองค์ความรู้ เชิงเทคนิควิธี
การกระทำ ประทุษวาจา	จริยปรัชญา/จริยศาสตร์ <ul style="list-style-type: none"> ● อภิจริยศาสตร์ (meta-ethics) ทำงานเกี่ยวกับข้อถกเถียงเรื่องนิยามและองค์ประกอบของประทุษวาจา ● จริยศาสตร์บรรทัดฐาน (normative ethics) ให้เหตุผลที่มุ่งอธิบายว่าทำไมประทุษวาจาจึงถือว่าผิด 		
ปัจจัย	ในแง่ผู้กระทำ <ul style="list-style-type: none"> ● จริยศาสตร์คุณธรรม (virtue ethics) สนใจการพัฒนาบุคลิกลักษณะทางจริยธรรม (moral character) ในแง่สังคม <ul style="list-style-type: none"> ● นิติปรัชญาและปรัชญาสังคม ประเด็นถกเถียงเกี่ยวกับระบบและกลไกของสิทธิ เสรีภาพ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 	ในแง่ผู้กระทำ <ul style="list-style-type: none"> ● จิตวิทยา อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้บุคคลใช้ประทุษวาจา ● พฤติกรรมศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่อยู่ในสาขาวิชาอื่น เช่น สังคมวิทยา ภาษาศาสตร์ วิเคราะห์ประทุษวาจาในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคม การเปลี่ยนแปลงของภาษา ฯลฯ ในแง่สังคม <ul style="list-style-type: none"> ● รัฐศาสตร์ ทำงานในประเด็นบทบาทของรัฐในการจัดการประทุษวาจาในฐานะความผิดต่อสาธารณะ ● นิติศาสตร์/อาชญวิทยา สนใจประเด็นการบังคับใช้ 	

องค์กรประกอบ ของโจทย์วิจัย	กลุ่มแขนงวิชาทางปรัชญา	กลุ่มสาขาวิชาเชิงพรรณนา	กลุ่มองค์ความรู้ เชิงเทคนิควิธี
วิธีการแทรกแซง	มุ่งสร้างบรรทัดฐานทาง จริยธรรมใหม่ เช่น ใช้ จริยธรรมทางศาสนา (religious value) ผ่านการ ตีความคำสอน หรือสร้าง ชุดจริยธรรมของความเป็น พลเมือง (civic virtue) ขึ้นมา	กฎหมายและผลกระทบ ประสิทธิภาพในการนำ ผู้กระทำผิดมาลงโทษ ● การจัดการองค์การ สนใจ แนวทางการจัดการ องค์การเพื่อลดความ รุนแรงในองค์การ	แนวทางการ แทรกแซงและ นวัตกรรมในการ ควบคุมประทุษวาจา เช่น ● การบังคับใช้ กฎหมาย ● การส่งเสริมกลไก สิทธิ ● การสร้าง คุณธรรม/พัฒนา จริยธรรมผ่านการ จัดการเรียนรู้

6.5 การศึกษาภาคสนามในประเทศมาเลเซีย

- เสรีภาพทางศาสนาในมาเลเซียมิได้เป็นไปตามหลักการสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกที่ถือเป็นจริยธรรมสากล อันเนื่องจากระบบกฎหมายและโครงสร้างอำนาจของรัฐที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของศาสนาประจำชาติ
- กฎหมายและองค์กรรัฐที่บังคับใช้กฎหมาย
 - มีระบบกฎหมายคู่ขนาน
 - มีกลไกรัฐหรือองค์กรที่ออกและบังคับใช้กฎหมายที่สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างศาสนิกชน

6.6 องค์การภาคประชาสังคมที่เผยแพร่ศาสนา

- ใช้กรอบมโนทัศน์ เรื่อง social movement versus countermovement แล้วทำให้จำแนกองค์การภาคประชาสังคมอิสลามได้เป็นกลุ่ม ๆ ในที่นี้ สนใจศึกษาองค์กร อัลคอเด็ม ของเชคฮุเซน ยี
- มีแนวทางที่ผสมผสานวิธีการทำงานสมัยใหม่ (มีการจัดองค์กร วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ แผนงาน ฯลฯ) กับอุดมการณ์ทางศาสนาที่เข้มแข็ง
- นิยมการใช้คุณธรรมทางศาสนาที่มีการจัดรูปใหม่ให้สอดคล้องกับคุณค่าสากลมากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อด้อย คือ ไม่มีสภาพบังคับให้ปฏิบัติตาม

6.7 ผลการระดมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

- เชคฮุเซน ยี มีแนวปฏิบัติในการเผยแพร่ศาสนาที่วางบนฐานเทววิทยาที่เน้นคุณค่ามนุษย์นิยมคล้ายกับจริยธรรมสากล เช่น ความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรี ความเป็นพี่น้องกันของมนุษยชาติ การแผ่แผ่ความเมตตาโดยไม่แบ่งแยก การมุ่งเป้าหมายของเจตนารมณ์แห่งศาสนา เป็นต้น
- คณะผู้ทรงคุณวุฒิ เน้นการสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เผยแพร่ โดยค้นหาจากคุณค่าที่มีอยู่แล้วในตัวบทคำสอน
- ผู้เข้าร่วมการประชุม ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับประทุษวาจาทางศาสนา

7. อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

สำหรับการจัดการของรัฐต่อปัญหาประทุษวาจาทางศาสนาในประเทศมาเลเซีย นั้น ประเทศมาเลเซียมีการบังคับใช้กฎหมายที่ควบคุมการเผยแพร่ศาสนา โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ศาสนาของคนส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิมและป้องกันความขัดแย้งในประเด็นเปราะบางที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ต่าง ๆ ระเบียบกฎหมายต่างๆ ที่แต่ละรัฐได้บัญญัติขึ้นเป็นข้อกำหนดควบคุมการเผยแพร่ศาสนานั้นไม่ได้มุ่งป้องกันการใช้ประทุษวาจาทางศาสนาแต่อย่างใด เห็นได้จากกรณีที่องค์กรทางศาสนาของรัฐซึ่งเป็นกลไกในการกำกับกับการแสดงออกทางศาสนาภายในประเทศมีการกระทำที่ถือได้ว่าเป็นการใช้ประทุษวาจาด้วยตนเอง เช่น การพิตวาประณามกลุ่ม SIS และพิตวาต่อต้านนิกายชีอะฮ์

ดังที่กล่าวมานั้น เห็นได้ว่าการควบคุมของรัฐต่อการใช้ประทุษวาจาทางศาสนาในประเทศมาเลเซียมีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มประชากร กล่าวคือ มาตรการทางกฎหมายและการทำงานของกลไกรัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการเผยแพร่ศาสนานั้นมีผลในทางอ้อมต่อการป้องกันการเกิดขึ้นของประทุษวาจาทางศาสนาที่สร้างความเกลียดชังระหว่างศาสนา

(interreligious hate speech) แต่ไม่ได้เป็นการควบคุมประทุษวาจาทางศาสนาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของศาสนิกด้วยกันเอง (intrareligious hate speech)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเพราะโครงสร้างของระบบกฎหมายและการใช้อำนาจรัฐของประเทศมาเลเซียเป็นแบบคู่ขนานระหว่างกฎหมายบ้านเมืองที่รับมาจากโลกตะวันตกกับกฎหมายชะรีอะฮ์ที่มีพื้นฐานจากจริยธรรมทางศาสนาอิสลาม ทั้งสองส่วนดำเนินคู่ขนานกันไป โดยกฎหมายชะรีอะฮ์จะมีอำนาจผูกพันบังคับกับประชาชนที่เป็นมุสลิม (เช่น กฎหมายครอบครัวและมรดก) เป็นการควบคุมกิจการที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม (เช่น การเผยแพร่ศาสนาอิสลาม การรับรองการผลิตอาหารฮาลาล เป็นต้น) และมีอำนาจบังคับผู้นับถือศาสนาอื่นในกรณีที่เป็นการปกป้องอัตลักษณ์ทางศาสนาของคนมุสลิม (เช่นกฎหมายกรณีห้ามการเผยแพร่ศาสนาอื่นให้แก่ชาวมุสลิม) ประเด็นนี้ทำให้เห็นว่าชาวมุสลิมอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายที่แตกต่างจากคนที่ไม่ใช่มุสลิมในหลายส่วน ดังนั้น การที่ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่างศาสนา เช่น ชาวคริสต์และชาวมุสลิม เป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจของระบบกฎหมายบ้านเมืองที่เป็นสากล ระบบจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานของกฎหมายดังกล่าวจึงมาจากกระบวนคิดแบบเสรีนิยมที่ใช้หลักการสิทธิเสรีภาพเป็นแกนกลาง

นอกจากนี้ กลุ่มองค์กรที่เผยแพร่ศาสนาและทำงานแบบอาสาสมัครมีความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจว่า พวกเขาสามารถผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่ในการทำงาน เช่น การจัดองค์กรเข้ากับคุณค่าทางศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้างประชากรมุสลิมที่มีคุณภาพและการสร้างสังคมมุสลิมที่เข้มแข็งด้วยแวนตาของอุดมการณ์แบบต่าง ๆ (อนุรักษนิยม สะลาฟีย์ หรือ อิสลามแนวปฏิรูป) ในกลุ่มที่เลือกศึกษา พบว่า มีการใช้คำอธิบายเชิงเทววิทยาแบบใหม่มาเป็นพื้นฐานของระบบคุณค่าทางจริยธรรมด้วย ดังนั้น จากการที่ชุมชนทางศาสนายึดถือในชุดความคิดทางจริยธรรมที่มาจากศาสนามากกว่าชุดจริยธรรมที่เป็นสากลซึ่งเน้นสิทธิเสรีภาพ การควบคุมการใช้ประทุษวาจาทางศาสนาในกลุ่มประชากรที่เป็นมุสลิมจึงควรมีพื้นฐานมาจากจริยธรรมทางศาสนาด้วย

8. ข้อเสนอแนะ

ในการสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาหรือส่งเสริมการควบคุมประทุษวาจาในสังคมไทยต่อไปนั้น ผู้วิจัยเชื่อมโยงจากข้อค้นพบและผลการอภิปรายในส่วนที่ผ่านมา ตามลำดับได้ดังนี้

8.1 อุปสรรค

จากการอภิปรายผลข้อค้นพบที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หากจะนำแนวทางการควบคุมประทุษวาจาตามแบบของประเทศมาเลเซียมาใช้กับสังคมมุสลิมในประเทศไทย มีปัญหาหลายประการที่พบ เช่น

1) ในเชิงมโนทัศน์ การใช้อำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงเกินไปกว่าที่จำเป็นในการปกป้องประโยชน์สาธารณะหรือป้องกันภัยที่คุกคาม (ตามแนวทางเสรีประชาธิปไตยแบบบริพริกกัน) ถือว่ามีปัญหาในแง่ที่ว่าเป็นการละเมิดต่อหลักการเสรีนิยมที่รัฐมีหน้าที่รับประกันการใช้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ คุณค่าเสรีนิยมเป็นคุณค่าหลักที่โลกยอมรับร่วมกันแม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันในบริบทของวัฒนธรรมก็ตาม การยึดถือคุณค่าเสรีนิยมจึงมีความจำเป็นในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนต่างวัฒนธรรมต่างความเชื่อ การล้มล้างหรือเพิกเฉยต่อหลักการเสรีภาพย่อมจะนำมาสู่ความขัดแย้งภายในระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ในที่สุด ดังนั้น สังคมไทยซึ่งประกอบไปด้วยประชากรที่มีวัฒนธรรมความเชื่อและระบบคุณค่าหลากหลาย จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดเสรีนิยมที่เป็นระบบคุณค่ากลางและเป็นพื้นฐานของกฎหมายของประเทศ

2) ในเชิงปฏิบัติ หากจะนำแนวทางการใช้กฎหมายหรือระเบียบที่ควบคุมการสอนศาสนาแบบเดียวกับที่มาเลเซียใช้อยู่ พบว่ามีปัญหาทั้งในแง่โครงสร้างกฎหมาย องค์การที่เป็นกลไกของรัฐ โครงสร้างประชากรของมุสลิมในประเทศไทย กล่าวคือ ในแง่กลไกของรัฐและระเบียบกฎหมายที่กำกับกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ที่ใช้อยู่ไม่สามารถรองรับการออกระเบียบบังคับเช่นที่ว่านั้นได้เลย แม้กระทั่งปัจจุบันนี้เอง สังคมมุสลิมในประเทศยังประสบปัญหาการไร้สภาพบังคับและบทลงโทษในกรณีฝ่าฝืนต่อกฎหมายฉบับดังกล่าว ประเด็นนี้ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโครงสร้างประชากรที่ชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อย การออกระเบียบกฎหมายที่ใช้บังคับเฉพาะคนมุสลิมแบบประเทศมาเลเซียไม่มีความเป็นไปได้เลย

8.2 ทางเลือก

นอกจากแนวทางการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือควบคุมประทุษวาจาทางศาสนาแล้ว หากใช้แนวทางที่เป็นกลไกการควบคุมแบบอื่นๆ ที่เป็นทางเลือก มีข้อพิจารณาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

8.2.1 การส่งเสริมให้กลไกสิทธิทำงานในฐานะระบบคุณค่าที่เป็นกลางระหว่างชุมชนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรม ปัญหาที่พบอยู่ ได้แก่ การขาดความเข้าใจในเรื่องสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่ตระหนักถึงอันตรายของประทุษวาจาทางศาสนาและความรุนแรง หรือแม้กระทั่งการใช้มโนทัศน์เหล่านั้นนำมากล่าวอ้างอย่างผิด ๆ ทำให้เกิดการอ้างสิทธิเสรีภาพของตนเองที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น กลายเป็นภาวะความขัดแย้งของระบบสิทธิในที่สุด

8.2.2 การใช้จริยธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือควบคุมยับยั้งมิให้ใช้ประทุษวจา มีปัญหาที่พบ ได้แก่

1) จริยธรรมทางศาสนาไม่ได้รองรับฐานความคิดทางจริยศาสตร์เกี่ยวกับเหตุผลว่าทำไมประทุษวจาจึงควรถือว่าผิดแบบที่ระบบคิดทางจริยศาสตร์ของโลกตะวันตกได้ยึดถืออยู่ กล่าวคือ ในทางคำสอนของศาสนาอิสลาม ประทุษวจาไม่ได้ถือว่าเป็นความผิดในตนเอง เพราะขาดหลักฐานที่เป็นตัวบ่งชี้หรือเกี่ยวข้องกับการใช้ภาพเหมารวม มีเพียงความคิดเกี่ยวกับความเมตตา/ความเกลียดชัง การให้ความยุติธรรม/การละเมียดคดีคดีที่เท่านั้น ดังนั้น หากต้องการนำคุณค่าทางจริยธรรมในศาสนามาใช้ต่อประเด็นนี้ จำเป็นต้องมีการทำงานเชิงคำสอนทางเทววิทยาล้ำกึ่งกับที่ เซคซุเซน ยี ทำการตีความข้อคำสอนบางส่วนมาเชื่อมโยงกับคุณค่าที่คล้ายกัน

2) นอกจากนี้ จริยธรรมศาสนายังขาดสภาพบังคับ มีสถานะที่เป็นการตัดสินใจเชิงอัตวิสัย ไม่สามารถยกมาเป็นกฎหมายได้ การคาดหวังว่าผู้เผยแผ่ศาสนาจะมีจริยธรรมจึงเป็นความคาดหวังที่ไม่มีหลักประกันที่แน่นอนว่าจะทำให้เป็นเช่นนั้นได้อย่างไร นอกจากต้องสร้างกระบวนการศึกษาอบรมและปลูกฝังทางจริยธรรม

8.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากที่กล่าวมา ทำให้เห็นว่าข้อเสนอแนะเพื่อการทำงานต่อไปในเชิงนโยบายสำหรับการส่งเสริมให้มีการควบคุม/ป้องกันการใช้ประทุษวจาทางศาสนาซึ่งมีความเป็นไปได้ มีดังต่อไปนี้

8.3.1 จากการพิจารณาข้อค้นพบเกี่ยวกับมาเลเซีย จะเห็นได้ว่า การใช้มาตรการทางกฎหมายมีส่วนช่วยให้การใช้ประทุษวจาทางศาสนาที่เกิดขึ้นข้ามชุมชนทางศาสนาลดน้อยลงได้ เพราะประเด็นความขัดแย้งทางศาสนาในมาเลเซียมีความเชื่อมโยงกับการเมืองชาติพันธุ์ซึ่งเป็นเรื่องเปราะบางต่อการดำรงของชาติ แต่การใช้มาตรการทางกฎหมายกลับไม่มีผลทางบวกต่อการป้องกันประทุษวจาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมุสลิม ในทางตรงข้าม อำนาจอริฐที่เกิดจากโครงสร้างที่บิดเบี้ยวกลับนำไปสู่การใช้ประทุษวจาทางศาสนาต่อชาวมุสลิมที่เห็นต่างอีกด้วย

8.3.2 ดังนั้น ในการแก้ปัญหาประทุษวจาข้ามชุมชนทางศาสนา จำเป็นต้องใช้ระบบจริยธรรมสากลที่ยึดถือกลไกสิทธิเป็นบรรทัดฐานร่วมกัน จึงเสนอแนะให้มีการพัฒนาให้เกิดกระบวนการควบคุมทางจริยธรรมตามหลักการสิทธิเสรีภาพ ด้วยการให้การศึกษ สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังคุณค่าการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในสังคมมุสลิมไทย

8.3.3 ส่วนการแก้ปัญหาประทุษวจาภายในชุมชนทางศาสนา ควรส่งเสริมการทำงานด้านจริยธรรมให้เข้มแข็งและมีการตีความคำสอนทางศาสนาให้สอดคล้องกับคุณค่าสากลดังกล่าว บนพื้นฐานของหลักการเจตนารมณ์ของศาสนบัญญัติ (มะกอกฮิด อัจชะรีอะฮ์) ตามข้อเสนอแนะของเซคซุเซน ยี

8.3.4 ในการทำงานตามข้อ 8.3.3 เมื่ออ้างอิงกรอบความคิดเรื่องมิติของศาสนาที่สัมพันธ์กันตามแนวทางปรากฏการณ์วิทยาทางศาสนา หากต้องการใช้ศาสนาเข้ามาทำงานให้เกิดผลเพื่อควบคุมประทุษวาจาทางศาสนาอย่างจริงจัง ต้องมีการทำงานมิติของศาสนาที่สัมพันธ์กัน 3 ส่วน ได้แก่ คำสอน จริยธรรมทางศาสนา และชุมชนทางศาสนา ไปพร้อมกัน ดังนั้น จำเป็นต้องสร้างกลไกการกำกับดูแลภายในชุมชนของศาสนิกในลักษณะที่คล้ายกับการทำงานด้านจริยธรรมวิชาชีพ เช่น ใช้หลักคำสอนทางศาสนาที่กำหนดกรอบจริยธรรม สร้างชุดบรรทัดฐานขึ้นมา และสร้างกลไกองค์กรเครือข่ายที่มาจากฉันทามติของชุมชนทางศาสนาเพื่อสร้างสภาพบังคับและกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง/References

- Abdullah, M. (2010). *Nasib Malayu di Bumi Melayu*. Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd.
- Ahmad, M. (2003). *Pengajian Islam*. Penerbit Universiti Malaya.
- Ali, S. (2008). *Ethnic Relations in Malaysia: Harmony & Conflict*. Utusan Malaysia.
- Feener, R. M. (2014). Official religions, state secularisms, and the structures of religious pluralism. In J. Finucane & R. M. Feener (Eds.), *Proselytizing and the Limits of Religious Pluralism in Contemporary Asia* (pp. 1-16). Springer.
- India Today. (2019, August 20). *Islamic preacher Zakir Naik banned from giving public speeches in Malaysia*. <https://www.indiatoday.in/india/story/islamic-preacher-zakir-naik-banned-from-giving-speeches-in-malaysia-1582531-2019-08-20>
- International Standards – I 1. (n.d.). *Freedom of Religion or Belief*.
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/IStandardsI1.aspx>
- Lemière, S. (2014). Conversion and Controversy: Reshaping the Boundaries of Malaysian Pluralism. In J. Finucane & R. M. Feener (Eds.), *Proselytizing and the Limits of Religious Pluralism in Contemporary Asia* (pp. 41-64). Springer.
- Malik, M. (2011). Religious Freedom, Free Speech and Equality: Conflict or Cohesion? *Res Publica*, 17(1), 21-40.
- Mårtensson, U. (2014). Hate Speech and Dialogue in Norway: Muslims Speak Back. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(2), 230-248.
- Maussen, M., & Grillo, R. (2014). Regulation of Speech in Multicultural Societies: Introduction. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(2), 174-193.
- Morrell, K. (2012) What Is 'Public Interest'?: A Case Study. In K. Morrell (Ed.), *Organization, Society and Politics* (pp. 162-181). Palgrave Macmillan.
- Temperman, J. (2011). Freedom of Expression and Religious Sensitivities in Pluralist Societies: Facing the Challenge of Extreme Speech. *Brigham Young University Law Review*, 2011(3), 729-757.
- Woolf, L. M., & Hulsizer, M. R. (2004). Hate groups for dummies: How to build a successful hate-group. *Humanity & Society*, 28(1), 40-62.